

CIRKULÁRNÍ EKONOMIKA

Mini metodika pro pedagogy
Robert Čapek

Metodika vznikla v rámci projektu Circu metodika pro základní školy – Circu methodology for primary schools, číslo projektu 2021-1-CZ01-KA210-SCH-000029411 realizovaný v programu Erasmus+

ÚVOD

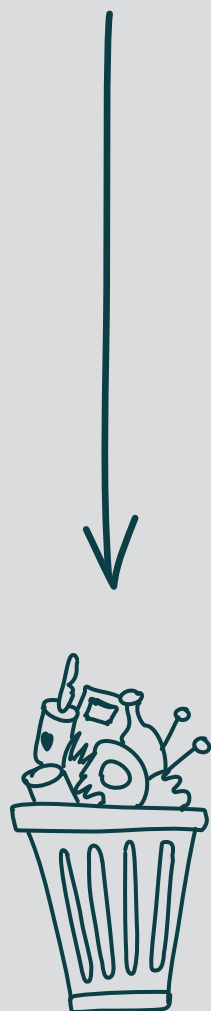
Milí kolegové, práce s učebnicí by měla být intuitivní a zároveň svobodná. Ten, kdo si vybere nějakou aktivitu, s ní může udělat v podstatě cokoliv. Pokud ji chce využít na pět minut jako evokaci, můžete. Ale stejně tak může být využita jako osa hodiny nebo dokonce vícehodinového projektu.

Učebnice není designována tak, že se má otevřít na straně jedna a posléze skončit na straně poslední. Je to zásobník aktivit, řazených podle tématu a spojených jednou ideou: cirkulární ekonomikou. Použijte z ní třeba jen jednu jedinou aktivitu – a už poslouží svému účelu. Ale byla by to škoda, lépe je využít aktivit deset! Tato minimetodika má pomoci s výběrem vhodných metod tak, jak jsem o nich přemýšlel. Ale v žádném případě to není dogma. Ať se vám práce s učebnicí líbí a hlavně: ať se líbí vašim žákům.

Robert Čapek

Prameny:
Robert Čapek. Moderní didaktika
Grada 2015, ISBN: 978-80-247-3450-7, www.grada.cz

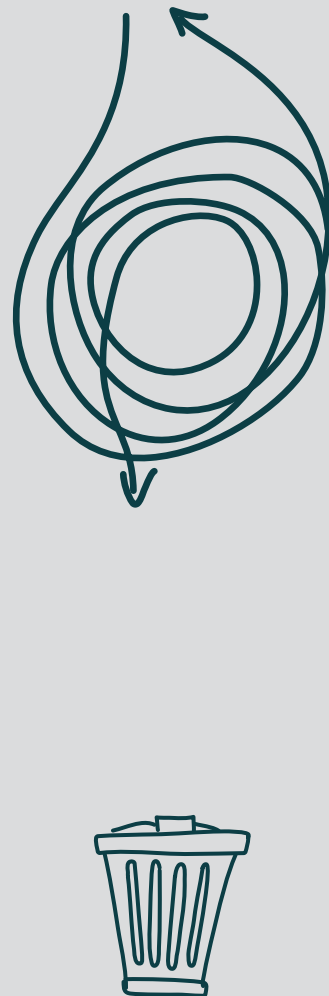
LINEÁRNÍ
EKONOMIKA

RECYKLAČNÍ
EKONOMIKA

CIRKULÁRNÍ
EKONOMIKA

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or Czech National Agency for International Education and Research. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Financováno Evropskou unií. Vyjádřené názory a stanoviska představují názory a stanoviska autorů a nemusí nutně odrážet názory a stanoviska Evropské unie nebo Domu zahraniční spolupráce. Evropská unie ani poskytovatel grantu za ně nenesou odpovědnost.

O CO JDE V CIRKULÁRNÍ EKONOMICE?

»» Strana 10

Metoda „Párového čtení“ je popsána v úvodu. Text je rozčleněn a číslován právě proto, aby se žáci mohli vzájemně učit právě po těchto úsecích. Samozřejmě, jako u všech textů, lze použít i jiný způsob práce s textem, vedoucí ke čtením s porozuměním. Třeba INSERT značky.

Párové čtení dobře využijeme v situacích, kdy text, s nímž mají žáci pracovat, je složitější. Jde o práci ve dvojicích, žáci mají role, které se navzájem podporují a spolupracují. Metoda je vhodná pro fázi uvědomění si významu nových informací při práci s odborným textem.

Postup:

1. Učitel rozdělí text na několik celků. Každá dvojice žáků dostane jednu část z celku.
2. Dvojice žáků si svoji část textu rozdělí na poloviny a oba žáci si souběžně přečtou první z nich.
3. Jeden z dvojice, „zpravodaj“, reprodukuje vlastními slovy z paměti přečtený obsah; druhý, „tazatel“, sleduje text, navrhuje zpravodaji k informacím, které zapomněl, zadává doplňující otázky. Společně si tak naslouchají, vyjasňují si informace a shrnují je vlastními slovy.
4. Poté čtou oba druhou polovinu, tentokrát s vyměněnými rolami.

Osvědčenou formou reflexe po práci metodou párové čtení je například tvorba výukového plakátu, na který jednotlivé dvojice ztvární obsah svého textu tak, aby byl srozumitelný i pro ostatní, a poté svou práci prezentují ostatním. (Plakáty můžeme nechat pověšené ve třídě, budou podporovat vizuální paměť.) Tímto způsobem žáci seskládají, co obsahovaly jednotlivé texty – vytvářejí tedy společný celek.

Párové čtení můžeme použít také pro studium textu totožného pro všechny dvojice. Reflexe se v tomto případě nezaměřuje k sestavení celku, nýbrž může dát přednost porovnání výsledků jednotlivých dvojic.

PRINCIPY CIRKULÁRNÍ EKONOMIKY

»» Strana 14

V úvodu aktivity je popsána metoda „**Podvojný deník**“. Pro tento celkem obtížný text je dobré připomenout žákům, že nemusejí zapisovat jen věty evokující myšlenky, ale právě i nejasnosti a otázky. Metoda podvojný deník má za úkol spojení zkušeností žáka s učebním textem, což vede k lepšímu pochopení textu a v posílení vědomí, že učivo má vztah k reálnému životu.

Žáci si papír nebo stránku v sešitě rozdělí svislou čarou na polovinu. Čtou učitelem určený text a na levou stranu papíru si poznamenají pasáž z textu, která jim evokovala nějakou myšlenku, vlastní zážitek, vzpomínku, asociaci apod. Lze také vypsát něco, s čím se žák ztotožňuje nebo naopak s čím nesouhlasí. Lze také zapsat pasáž, která se žákovi líbí, je dobře napsaná nebo ho pobavila. Na pravou stranu pak žáci napíší komentář, kde svůj výběr vysvětlí. Co u nich vypsaná ukázka vyvolala? Co si připomněli? Proč si vypsali právě toto?

Učitel může žáky požádat i o určitý počet výpisků, nebo stanovit jejich minimální počet. Ukázky a komentáře by měly být čteny nahlas. Učitel může upozornit na to, že stejné pasáže vyvolaly u jednotlivých žáků rozdílné reakce. Jeho otázky mohou na závěr celé aktivity směřovat i k celému textu: O čem text pojednával? Jaká je jeho nejdůležitější myšlenka? Jaké praktické poznatky přinesl? Jak se vám text četl? Jak jeho autor zdůrazňoval důležitou myšlenku? apod.

UMĚLECKÁ GALERIE

»» Strana 16

Tato galerie snímků může posloužit jako evokace, tedy například vytvoření hitparády výtvorů pomocí přidělování bodů, nebo dešifrování, jaké původní věci jsou k výrobě díla použity. Ale také může být inspirací pro vlastní tvorbu. Když se žáky prošmejdíte sklep školy a školníkovu dílny, vhodného materiálu se najde dost.

KNIHOVNA VĚCÍ

»» Strana 18

Úkoly jsou popsány celkem jasně. Využití aktivity může být „myšlenkové“ (tedy vytvoření seznamu pro žáky atraktivních a potřebných věcí k výpůjčce) až po „praktické“ (tedy vyzkoušení si vzájemného půjčení věcí mezi žáky ve třídě, které donesou podle poptávky). Pozor na to, aby žáci bez vědomí rodičů nevybrakovali své domovy!

PROJEKT START UP

»» Strana 20

V této aktivitě jsou popsány firmy jen základním stavebním prvkem pro aktivitu. Dovedu si představit, že by starší žáci podle těchto vzorů našli „svou“ firmu na internetu, anebo si ji přímo vymysleli.

8

PRONAJATÝ VÍKEND

»» Strana 24

Přestože je v zadání napsáno, aby žák přečetl předchozí texty, není to úplně nutné. Je možné začít „z mosta dopředu“ tak, že učitel seznámí žáky s konceptem pronajatého víkendu a jde se na věc. Je možné vytvořit „rodiny“, tedy spolupracující dvojice.

CO S VYŘAZENÝM OBLEČENÍM?

»» Strana 28

K textu jsou přiřazeny jako metoda „**INSERT značky**“.

To je způsob práce s textem, jenž pomáhá k lepšímu porozumění a slouží k systematizaci textu a poznámek. Zkratka I. N. S. E. R. T. znamená *Interactive Noting System for Effective Reading and Thinking* – Interaktivní poznámkový systém pro efektivní čtení a myšlení. Žáci pracují s textem tak, že vedle (odstavců, vět, pasáží) přepisují značky podle toho, jak mu porozuměli.

Významy značek mají různé drobné odchylky, obvykle se užívají v těchto významech:

- ✓ rozumím tomu, to jsem věděl
- ? nerozumím, potřebuji se zeptat, potřebuji vysvětlit slovo
- ! chci zdůraznit nebo to mě překvapilo
- + souhlasím
- nesouhlasím

Žáci procházejí text připravený učitelem, přepisují značky a učitel, procházející třídou, má po ruce hned letmou diagnostiku svého textu, resp. úrovně znalostí ve třídě (mnoho otazníků – příliš obtížný text apod.)

Když mají žáci hotovo, učitel označí první pasáž textu a ptá se žáků, kdo má v této části otazník. Žák, který se přihlásí, například oznámí slovo, kterému nerozumí. Učitel by měl využít pozitiva vzájemného učení žáků a nechat to vysvětlit jinému žákovi, který pojmu rozumí a tedy otazník v dané části nemá.

Třída projde tedy celý text a vysvětlí si nejasnosti, učitel moderuje a pouze v opravdu nutném případě vysvětluje on.

Samozřejmě, tento způsob práce vyžaduje třídní klima na jisté úrovni, aby žáci mohli přiznat: „*nerozumím tomu slovu*“. Je tedy nutné začít znakem ? nerozumím, protože se nemůžeme bavit o látce nebo pojmech, které by někteří žáci nechápali. Další pořadí ale už záleží na tom, jaké má aktivita (vyučovací hodina) cíle. V běžné 45 minutové hodině nebude čas projít všechny znaky, tedy je nutné vybrat priority.

Další znak, se kterým pracujeme jako s druhým v pořadí, může být:

– nesouhlasím: pokud chceme pracovat diskuzí nebo jinou komunikační technikou a zadali jsme žákům kontroverzní text (například o potritech, jaderné energii apod.), žáci se tedy vymezují vůči textu. To vede k zvýšení dovednosti kriticky texty hodnotit a opustit dřívější žákovské „co je psáno, to je dáno“.

! chci zdůraznit, to mě překvapilo: jestliže nám jde o vyzdvihnutí toho, co žáci považují za důležité, nebo chceme rozšířit látku („Překvapilo vás, že slon žije 60 let a v zajetí dokonce 80 let? Víte, že galapážská želva...“).

+ souhlasím a – nesouhlasím: žáci dostanou text, který obsahuje argumenty různého typu. Žáci si vyberou ty, se kterými souhlasí nebo nesouhlasí (+ a –) a připraví si z textu argumenty na podporu svého postoje.

✓ rozumím tomu, to jsem věděl: pokud chce učitel zlepšit atmosféru (s důsledky na soudržnost třídy, vztah k předmětu a třídní klima vůbec), ptá se třídy v jednotlivých odstavcích, kdo mu rozuměl. Les rukou doprovází uznáním a pochvalami.

8

Možnosti modifikace práce se značkami jsou značné. Například žáci mohou vyplňovat INSERT tabulku a jednotlivé skupiny pak mohou dostat na starost zpracovat souhrn za jednotlivé značky.

Pokud s metodou začínáme, zvolíme menší počet značek. Například pro žáky prvního stupně postačí značky + věděl jsem a – nevěděl jsem.

Jsou také uváděny tyto významy:

- ✓ informace, které žáci již znají;
- + informace, které mají pro žáky novou hodnotu;
- ? informace, které jsou pro žáky nejasné a neurčité;
- informace, které nejsou ve shodě s tím, o čem si mysleli, že je správné.

Ať se již učitel rozhodne pro jakékoliv významy, je dobré v nich vytrvat a nedělat žákům v hlavičkách zmatek. INSERT značky zajišťují pozorné pročtení textu, někteří žáci čtou dvakrát – „nanečisto“ a teprve při druhém čtení značkují.

Lze je využít jako metodu práce ve dvojicích nebo skupinovou práci. Učitel uloží žákům úkol: Porovnejte si své INSERT značky se značkami vašeho souseda (ve skupině).

Naleznete místo, kde byste si mohli vzájemně pomoci?

Text je celkem dlouhý. Je tedy možné ho rozdělit na dvě části a využít je jako úvody hodin s jiným, praktickým obsahem. Třeba jako vstup do hodiny s praktickým Patchworkem (viz dále).

8 AKTIVITA » TĚŽKÁ VOLBA

» Strana 34

Tahle aktivita měla ukázat, že není vše bílé nebo černé. Každá z variant má své plusy a mínusy. Pozor na indoktrinaci – tedy učitelovu prezentaci jeho názoru „co je nejlepší“. Nic není nejlepší! Jsou jen různé důvody, kterými se řídíme my a naši žáci.

PATCHWORK

» Strana 36

Inspirace pro praktickou tvorbu. Tohle teoreticky udělat nejde :-)

VÝROBA BILBOARDU

» Strana 38

Taková klasika. Ale převodové metody jsou důležité!

Za převodové metody můžeme považovat ty aktivity, které jako za primární děj předpokládají v daném předmětu netypickou činnost. Úkolem je tedy v dějepise něco nakreslit („Nakreslete výjev, jak si představujete středověké město“), v zeměpise si zazpívat, v českém jazyce něco rukodělně vyrobit nebo v matematice vytvořit a prezentovat výukový list.

Příklad: Učitelka hudební výchovy připraví pro žáky projektové vyučování, kdy mají za úkol vyrobit sami nějaký hudební nástroj.

FAIR TRADE

» Strana 44

Pro tento text jsou jako metoda vybrána „**Klíčová slova**“. Dovednost dobře určit klíčová slova hovoří o žákově dovednosti rozumět textu a vyjmout z něj důležité prvky.

Aktivita, ve které lze klíčová slova využít, je mnoho a několik jich uvádím jako ilustraci.

S klíčovými slovy lze pracovat rozmanitě, jeden ze způsobů je filtr klíčových slov. To je metoda práce ve dvojicích, individuální nebo skupinová práce. Učitel rozdává žákům do dvojic (skupin) text. Jejich úkolem určit v textu 3 – 5 klíčových slov (počet určí učitel), které jsou nejdůležitější (tedy ta slova, která nejlépe vystihují význam a obsah textu). Učitel na tabuli nakreslí trychtýř a pod ním baňku. Jakmile je dvojice hotova, přijde k tabuli a do baňky svá klíčová slova napíše. Další dvojice píše již jen ty, které na tabuli chybí. Jakmile jsou na tabuli slova ode všech skupin, celá třída se podílí na selekce pěti (nebo tří) opravdu klíčových. Diskutuje se a třeba i hlasuje. Tímto způsobem vyfiltrovaná slova mohou sloužit i k zápisu do sešitu a rozhodně pomáhají učit se látce pomocí jednotlivých, žákem dobře pochopených pojmů.

Variace 1:

V přírodních vědách budou tato slova nejspíše ta, která se již v textu objevují. Pokud bude zadáný text například pasáž z románů v hodině českého jazyka, lze tato klíčová slova i vymyslet (například tak, aby charakterizovala jednání hlavního hrdiny).

Variace 2:

Žáci nemusejí v textu při hodinách českého jazyka vyhledávat jen klíčová slova. Mohou například vypsát pět slov, nejvíce charakteristických pro daný žánr, nebo ta odvozená z cizích jazyků apod. Pak by bylo lépe aktivitu nazývat filtr slov, neboť o klíčová nepůjde.

Variace 3:

podobnou techniku lze použít i jako metodu zkoušení. Žáci mají prokázat svou znalost „pouhým“ napsáním klíčových slov.

AKTIVITA »» ROZDĚL CENU BANÁNU

»» Strana 47

Toto může být aktivita jak pro jednotlivce, tak i pro dvojice nebo celou skupinu. Hodnocení pak je možné provádět formou „**Galerie**“. Tuto metodu jsme mohli použít i u billboardů nebo u dalších aktivit. Výtvary nebo řešení jsou pověšeny na stěně. Návštěva galerie nabízí žákům možnost spatřit výtvary ostatních spolužáků a diskutovat nad nimi. Jedná se o metodu vyžadující pohyb po třídě, žáci při ní pracují v rámci celé třídy. Na učitelův pokyn se jednotliví žáci či skupiny vydají na obhlídku ostatních výtvarů. Činí si poznámky nebo (kdyby to byla freinetovská metoda) připisují hodnotící komentáře k jednotlivým dílům. Až si žáci vše dostatečně prohlédnou, vrátí se ke své práci a srovnají ji s tím, co viděli u ostatních. Mohou se zamyslet (i společně, moderováni učitelem) nad komentáři a poznámkami, které jim zanechali spolužáci. Tuto drobnou metodu zařazujeme většinou jako reflexi nějaké činnosti, která měla viditelný výstup (billboard, graf, výukový list, diagram apod.).

PROČ PLÝTVÁME JÍDLEM?

»» Strana 50

Jedna ze zásad dobré didaktiky je učit žáky používat grafické organizéry – tabulky, grafy apod.

ÚKOLY K TÉMATU POTRAVINY

»» Strana 56

Grafické tabulky jsou i případem aktivit na straně 56, které kopírují starou dobrou aktivitu „Svět v ledničce“.

RECLAIMED WOOD

»» Strana 60

V této aktivitě také můžeme použít jeden z grafických organizérů: tabulku plus / mínus. Učitel by měl naslouchat žákům a nevnučovat jim svůj názor, co je plus a co je mínus. Jen se snaží žáky naučit, aby jejich názor byl podložený. Nemusí to být fakta nebo vědecký výzkum, stačí nějaký myšlenkový model.

Následující rozhovor je dobré zpracovat jakoukoliv z metod čtení s porozuměním, nebo nechat žáky číst text a na jeho základě vytvořit myšlenkovou mapu.

Někdy bývá nazývaná také pojmová nebo mentální mapa. Jedná se o alternativní formu záznamu poznatků, které jsou zpracovávány různým způsobem. Důležitý je totiž nejen zápis údajů, ale hlavně vztahů mezi nimi, které lze různými způsoby zaznamenat. Svůj význam má velikost, barvy, grafické značky apod. Grafický záznam umožňuje lepší zapamatování a práce s ním získává na přehlednosti. Myšlenková mapa může mít podobu abstraktní i velmi konkrétní, někdy můžeme hovořit o mentálním mapování, což je vítaný způsob realizace.

Mentální mapování zaměstnává obě strany mozku, neboť spojuje barvy, kreativitu i představivost se slovy, čísly a strukturou. Jednotlivé kroky při tvorbě mapy:

- 1 Mapu začínáme tvořit uprostřed šikmo položeného papíru – mozek tak může svobodně působit všemi směry a vyjadřovat se volněji a přirozeněji.
- 2 Ústřední myšlenku vyobrazujeme nebo doplňujeme obrázkem, který má větší výpovědní hodnotu než slovo.
- 3 Při tvorbě mapy používáme různé barvy – stimulují mozek a motivují žáky, produkt vypadá atraktivněji.
- 4 K centrálnímu obrázku připojujeme hlavní větve a k nim další větve nižších úrovní - druhé, třetí úrovně atd. Propojením větví vytváříme základní strukturu mapy. Pro naše myšlení je výhodné pojmy spojovat.
- 5 Větve vytváříme pomocí křivek, nikoliv přímek, zakřivené větve jsou pro náš mozek mnohem atraktivnější.
- 6 Každé lince by mělo náležet pouze jedno klíčové slovo, což zvyšuje přehlednost mapy.
- 7 Na celé ploše mapy by se měla objevovat různá vyobrazení a obrázky, jejichž funkce je stejná jako funkce centrálního obrázku.

NÁLEZY Z MINULOSTI

»» Strana 72

Nápady, popsané na stránce, se mohou realizovat jako osobní projekty / domácí úkoly. Pak je důležité správně je reflektovat. Učitel může použít nějakou metodu vzájemného hodnocení. Mezi nejjednodušší na realizaci patří metoda „**plus / mínus**“ nebo „**Barvy**“. U metody plus / mínus má každý žák za úkol zapsat alespoň jeden klad a jeden zápor. Aktivita je cenná, protože se při ní dějí různé užitečné věci:

- A** Skupina, která prezentovala svůj produkt, slyší do spolužáků: želva je dobrý nápad, líbí se mi želva, želva je super... atd. Tedy vědí: se želvou jsme trefili do černého.
- B** Skupina, která prezentovala svůj produkt, slyší do spolužáků: želva je dobrý nápad, želva se mi nelíbí, želva je super, želva je infantilní, nehodí se... atd. Tedy vědí: s tou želvou to byl kontroverzní nápad, někomu se líbí, jinému ne.
- C** Skupina, která prezentovala svůj produkt, slyší do spolužáků: želva je dobrý nápad, líbí se mi želva, želva je super... atd. Avšak jeden žák řekne: „zdá se mi, že tomu chybí originalita, želvu by tam dal každý.“ A žáci vědí: v této třídě můžeme říct svůj názor, i kdyby si deset spolužáků myslelo něco jiného. Atd.

U metody „Barvy“ jde o něco jiného. Tato technika je pro žáky zábavným způsobem vzájemného hodnocení. Před samotnou hodnotící fází rozdá učitel žákům barvy, které zároveň znamenají jejich hodnotící role. Ideální je, pokud pracovali ve čtyřčlenných skupinách. Barvy znamenají:

- zelená: žák chválí, vyzdvihuje pozitiva;
- černá: žák hledá rezervy;
- modrá: žák vyzdvihuje praktické přínosy;
- červená: žák uvádí to, co by nefungovalo, co je naivní si myslet.

Černý je kritik, modrý je praktik, červený je skeptik a zelený je optimistou. Osobně rozdávám barvy ve skupině podle toho, co mají děti na sobě. Orientace ve třídě je pak lepší a nemusím se mnohokrát ptát: „jakou máš barvu?“ Při prezentaci úkolu jedné skupiny tedy žáci již z „pohledu své barvy“ poslouchají a dělají si poznámky. Pak učitel vyzve další skupinu: „zelený chválí.“ Žák, který reprezentuje zelenou barvu, hovoří o kladech. Může zmínit jednu pozitivní věc nebo více. Následuje černý, modrý, červený. Hodnocená skupina se neobhajuje, maximálně může ve výjimečném případě vysvětlit nějakou nejasnost. Učitel moderuje, dává jen pozor, aby se žáci drželi role. Pokud „zelená“ žákyně chválí a řekne: „...a využití plochy je dobré, ale...“, učitel ji hned zastaví: „promiň, slovo „ale“ není v tvé roli.“ Učitel se také snaží minimalizovat úvody typu: „mě se to moóooc líbí, když už ale musím kritizovat...“

Výhody aktivity:

1. Všichni žáci ve třídě hodnotí, tedy všichni mluví.
2. Aktivita je šetrná k žákům, kteří neradi mluví před celou třídou. Nejsou tak pod tlakem, jako když jsou osloveni sami. Tady mají čas poslouchat své kolegy stejné barvy i v dalších skupinách a připravit se na svou část. Pokud někdo neví, jak by hodnotil, učitel na něj netlačí a obrátí se na jiné žáky stejné barvy ve třídě.
3. Žáci převezmou nástroj a vědí, že hodnocení by mělo být vyvážené. Pokud i při jiných příležitostech učitel řekne: „přidej trochu zelené“, všichni žáci vědí, co tím myslí.

U malých dětí stačí jen dvě barvy – zelená a černá. Další dvě (modrá a červená) jsou poněkud obtížnější a přidají se později. Je nutné počítat s tím, že tato aktivita trvá delší dobu, takže například při vyučovací hodině trvá samotná práce na prezentaci 15 minut a hodnocení pomocí barev 20 minut, takže hodnotící část je delší než pracovní.

AKTIVITA »» KREV V MOBILECH

»» Strana 78

Pro tuto aktivitu jsem zvolil metodu „**Pyramida**“. Lze ji použít i u dokumentárního filmu, i když využívanější je u práce s textem. Můžeme ji využít jako metodu práce ve dvojicích, individuální nebo skupinovou práci. Učitel nejprve vyloží žákům, že film / text má určitou vnitřní strukturu, která se podobá pyramidě. Je vhodné využít příhodný článek v časopisu. Má titulek, podtitulek, sloupce mají nadpisy, je tu psáno i velkým nebo ztučněným písmem a také třeba i malými písmeny pod čarou. Některým textům tato grafická úprava podle významu chybí, nicméně téměř každý text tuto hierarchii skrývá. Pokud si žáci dovednost řadit pasáže podle důležitosti pro vyznění textu osvojí, posílí svou čtenářskou kompetenci a dovednost čtení s porozuměním.

Žáci si namalují na papír nebo do sešitu pyramidu (na celou stranu) s tolika patry, kolik určí učitel. Žáci dostanou text a po jeho přečtení doplňují myšlenky (slogany, argumenty, citace apod.) podle významu do pyramidy. Jedna hlavní myšlenka nebo slogan na vrchol, dva nebo tři důležité argumenty níže a tak dále. Do nejspodnější základny nic nevypisují, tam patří (symbolicky) celý zbytek textu. Učitel se může s žáky pokusit naučit se poznatky z článku pouze podle vrchních pater pyramidy, její zbytek si zakryjí.

ZÁLOHUJME!

»» Strana 88

Aktivita je hra v rolích. Lze ji realizovat i jako skupinovou práci. Důležité je mít k dispozici pro rozhodování všechny tři dokumenty, aby byla zajištěna objektivita řešení. V tomto případě opět neexistuje správné řešení, každý žák k tomu může přistoupit jinak.

RYBÍ DIAGRAM

»» Strana 108/109

Pro zpětnou vazbu jsem použil opět grafické organizéry: „**Y graf**“ a „**Rybí diagram**“. Ty může učitel využít k mnoha věcem, například i k hodnocení své výuky.

ANKETÁŘI

» Strana 110

Tuto techniku z rodiny pohybových metod uvádějí Pike a Selby (2000) pod názvy „**Odpadologové**“ nebo „**Hledání zdravých lidí**“, je však dobře využitelná v mnoha předmětech. Učitel vytvoří arch, do kterého žáci hledají správného spolužáka (toho, který odpovídá popisu). Do každého řádku lze zapsat jednoho, nikdo se ale nesmí opakovat. Ukázka z různých archů:

NAJDI NĚKOHO, KDO:	JMÉNO
1. pravidelně zhasíná, když odchází z místnosti	
2. kompostuje zbytky zeleniny	

Nebo

NAJDI NĚKOHO, KDO:	JMÉNO
1. vysvětlí, k čemu slouží korunovační klenoty a co je tvoří	
2. ví, kde jsou české korunovační klenoty uloženy	

Pokud učiteli nevychází počty (v archu je víc řádků než žáků), může povolit zapisovat jednoho žáka v dvou řádcích nebo umožní doplňovat „žolíky“, které žáka nahradí. Nelze nikoho zapsat bez jeho vědomí, je tedy nutné se vždy osobně zeptat, zda dotýčný popis v řádku odpovídá.

Žáci chodí po třídě a hledají vhodné spolužáky pro jednotlivé řádky až do doby, kdy někdo bude mít všechny položky vyplněné. Učitel ukončí hru, pošle žáky do lavic a vítěz na jeho otázky označuje toho, kdo za danou položku odpovídá. („Kdo pravidelně zhasíná...?“ / „Mirek.“ / „Je to tak Mirku? Řekni nám, proč zhasínáš, když odcházíš z místnosti.“)

Pokud učitel narazí na někoho, kdo odpověď nezná nebo neodpovídá popisu, vyřadí odpovědní arch daného žáka a nyní kontroluje zápisy a odpovědi dalšího žáka, který měl druhý nejvyšší počet vyplněných řádků. Tím dochází k zapojení většího počtu žáků, k trvalejšímu zafixování vědomostí apod.

Další variantou, která nezabere tolik času, avšak do komunikace nezapojí větší počet žáků, je zápis do tabulky typu:

NAJDI NĚKOHO, KDO:	JMÉNO A ODPOVĚĎ
1. ví, jaký je největší přístav Evropy	
2. správně určí, v kterém městě je Atomium	

ČTYŘI ROHY

» Strana 111

Pro tuto aktivitu jsem vybral svou oblíbenou výukovou metodu, „**Čtyři rohy**“. Jde o výukovou metodu, která je modifikací skupinové práce. Kromě výhod běžné práce v týmech se zde navíc jedná o větší participaci žáků, neboť si sami zvolí téma, které jim nejvíce vyhovuje a tedy i svůj pracovní tým. Toto rozhodnutí zvyšuje motivaci a zlepšuje klima ve třídě. Metoda začíná tím, že učitel do každého z rohů ve třídě (ale samozřejmě těchto pracovišť může být i více či méně) pověsí úkol. Tyto úkoly by měly být odlišného charakteru, aby volba mezi nimi měla smysl. Úkoly by měly mít povahu problémového vyučování, možné je i opakování již probrané látky. Každý žák si pak v určeném čase vybere, na kterém zadání se mu nejvíce líbí pracovat. Pokud u jednoho rohu – úkolu skončí 3 žáci a u druhého 15, má učitel u početnějšího týmu několik možností:

- Nechá pracovat i takto velkou skupinu. Později z této činnosti vytěží s žáky různá ponaučení o dělbě a řízení práce, rozhodování ve skupině apod.
- Skupinu rozdělí a jedno téma bude mít řešení od dvou skupin.
- Vybere vhodnou podotázku (která vychází z daného tématu) a vyčlení několik žáků na její řešení.

V žádném případě učitel nepřesunuje žáky do méně početné skupiny!

Příklad:

Učitel určil témata na jednotlivá pracoviště takto:

- Popište tehdejší život. Jak chodili oblečení lidé v té době? Co jedli a pili, kde bydleli?
- Jan Hus položil za pravdu život. Co myslíte, vypukla by husitská bouře, kdyby odvolal a vrátil se do Čech pokořený?
- Co se nám z tohoto období zachovalo? Popište stavby, knihy, písně a jiné památky, na které si vzpomenete.
- Jak je možné, že husitští bojovníci (tedy převážně rolníci se zemědělským nářadím) dokázali porážet tehdejší nejlepší bojovníky, v brnění a s meči?

V poslední skupině se shromáždil příliš velký počet žáků. Učitel z nich oddělil menší skupinku a zadal jim otázku: Výhody a nevýhody vozové hradby (které koresponduje s obsahem původního problému).

Variace:

Pokud uznáme rozhodování žáků za největší pozitivum metody, můžeme vlastně variovat velmi mnoho dalších možností. Například pro práce ve dvojicích: napíšeme na tabuli několik (4 - 6) témat (otázek, úkolů) a dvojice si vybere úkol, který jim nejvíce vyhovuje. Pro učitele je výběr dvojic i zpětnou vazbou, které problémy žáky nejvíc baví (resp. zajímají). Podobnou volbu můžeme dávat žákům při mnoha dalších příležitostech.

Cvičení se „semaforovými“ barvami je vhodné pro jednoduchost a jednoznačnost těchto signálů. Může mít mnoho variant, v dalších variacích jde použít i jako evaluační metoda.

Příklad:

Pro mladší žáky

Téma: Nacionalismus.

Zadání pro žáky: Ohodnoťte formou semaforu přijatelnost národnostních projevů.

Zelená znamená „je to v pořádku“, žlutá „je to na pováženou“, červená „je to nepřijatelné“.

- Společné fandění hokejistům na Václavském náměstí
- Výhrůžky jiným státům, že jejich území bylo kdysi naše
- Úpravy historie, které náš národ ukazují v lepším světle
- Pomlouvání jiných států nebo národů, že jsou horší
- Malování národní vlajky na tvář při fandění fotbalistům ČR
- Vojenské napadení jiné země
- Střetnutí dvou národních týmů žen v házené
- Poslání našeho špiona do cizí země, aby tam pro nás zjistil tajemství moderního přístroje na léčbu zraku.

Pro starší žáky

Téma: Práva ve škole

Žáci poznají, jak problematika práv souvisí s každodenním životem školy. Pracují ve tříčlenných až čtyřčlenných skupinách a diskutují o výrocích ze seznamu „Práva ve škole“. Na svůj arch papíru si nakreslí semafor s tabulkou. Žáci se mají dohodnout, ke které barvě nakresleného semaforu výrok zařadí.

Červená barva představuje výroky nepravdivé, žlutá výroky pravdivé jen částečně a zelená výroky, které jsou pravdivé. Výroky se zaznamenávají do okýnek tabulky vedle odpovídající barvy semaforu pomocí pořadových čísel v seznamu nebo klíčových slov na pracovním listě vytištěných tučným písmem.

Skupina se věnuje výrokům zařazeným v žluté části. Snaží se výroky přeformulovat tak, aby je mohla přeřadit do zelené části. Žáci mohou používat slova: „s výjimkou“, „někdy“, „obvykle“ a podobně. Dále se vychází z výroků v zelené části a formuluje se „Pět práv“ - výroků, které jsou přijatelné pro všechny ve skupině a jsou významné pro utváření spravedlivého, bezpečného a klidného prostředí ve třídě a ve škole. Nakonec skupiny vysvětlí ostatním umístění a změny formulací a výroků a přečtou formulace svých „pět práv“ (zapsaných na tabuli). Následuje diskuse.

Pomáhá žákům vnímat práva jako něco, co se týká jejich každodenních zkušeností a ukáže jim, jak může být problematické shodnout se a respektovat práva přijatelná pro všechny. Může vést i k sestavení kodexu práv ve třídě.

